

Vinska trta in sadno drevo v pogovoru

Bilo je pred leti. Utrujen ljubljanskega tlaka in pisarniškega dela ter vesel dopusta se odpravim na Dolenjsko. Vinogradi, to je moje veselje. Na Dolenjskem se nisem dotaknil ne knjige, ne časopisov. Srce me je vlekle le v vinograde in sadovnjake, le v svežo in zdravo naravo. Bil je topel dan meseca avgusta. Zrak je bil prepojen z opolno sladkim vonjem suhe otave. Velika tišina v zraku, vonj trave in velika vročina me je prijetno utrudila. Noge so me zanesle v senco kožate jablane, tik pod vinogradom. Razgrnem kopico otave, se vlečem in enolično petje čričkov me zaziblje v sladki sen.

Kar nenadoma zaslišim zadirčne besede: »Nikar mi ne poganjaj teh rogovil nad glavo. Tvoja senca mi je zoprna, ne trpim te v svoji bližini.« Potuhnem se in prislunem. Čudno, trta se jezi na sadno drevo in drevo ji odgovarja: »Oh nikar tako zadirčno, draga sosedo, saj toplo sonce greje tebe in mene enako. Ko steguješ svoje vitlice po mojih vejah, še jaz prav nič ne pritežujem.«

Trta: »Tvoja potrpežljivost me prav nič ne briga. Povem ti le, da si mi zelo ne ljuba sosedo. Če bi mogla, bi te s svojimi ovijalkami zadušila.«

Jablana: »Veliko krivico mi delaš, ljuba trta. Pusti mi vendar malo sonca in zraka, saj vidiš, da je to vsa dobrotla, ki jo na tem svetu uživam.«

Trta: »Ne trpim te, posuši se!«

Jablana: »Zakaj mi želiš slabo? Poglej, rastem pač tam, kjer me je gospodar posadil. Od sajenja do danes se ni zame sploh nič brigal. Nimam hrane. Lačna sem. S svojimi koreninami rijem daleč naokrog pusto zemljo, da poiščem kaj borne hrane za svoj rod. Gospodar me še nikoli in obrezal, nikoli mi zemlje ni rahljaj, nikoli me ni škropil niti gnojil. Gosti mah in lišaj prekrivajo moje telo in nobeden se ne usmili, da bi mi postrgal to nesnago z mojega telesa.«

Trta: »Šlepa si nespametna!«

Jablana: »Nikar me ne zmerjaj! Vem, da si lahko ponosna. Kar koli si želiš, vse ti gospodar nudi. Za sajenje ti globoko prejarči in zrahlja zemljo. Zemljišče ti lepo zravnja in uredi škarpe. Okrog tebe pridno pleve in rahlja zemljo. Z debela ti strga staro lubje, te obrezuje vsako pomlad, natika ti kolje, privezuje mladje, te pridno gnoji in zato veliko skrbi. Na spomlad in poleti

je stalno pri tebi sedaj s škropilnico, pa z žveplalnikom, pa z ratijo, in z nožem, s škarjami, z vilami in motiko. Kraljica, res si kraljica med vsemi rastlinami. Ponosna si in zato svojeglava.«

Trta: »Res sem ponosna. Vse me spoštuje in ceni. Moj sad je najslajši, moj sok najboljši. Ni ne maše, ne plesa, ne pogrebščine, ne svatbe, ne poroda, ne kupčije brez mene. Povsod me cenijo. Pri težkem delu in zabavi. Ljubi me gospod in berač, meščan in kmet, vse me spoštuje, vsak ljubi mojo žlahtno in vročo kapljico. Kako tudi ne. Starčke pomlajujem, omahljivec dvigam, slabotne krepim in bolne zdravim. Iz prevelikih ljubiteljev mojih sladkosti si privoščim tudi šalo. Razgibljem jim kri in omračim um, da kar kozolce prevračajo, kričijo in norijo, se jokajo, objemljejo in morijo. Saj vendar vidiš tudi ti, nesrečnica, da bi brez mene bilo človeško življenje pusto in neznosno. Brez mene se človek ne bi nikoli razgibal, veselil in razjokal, potolažil in razburil, skregal in stregel. Tako vidiš, to sem jaz, to zmorem le jaz in baš zato me človek ljubi, zato zame skrbi in zato sem kraljica med vsemi rastlinami, ponosna in zahtevna.«

Jablana: »Nikar, nikar, ljuba sosedo. Lastna hvala se pod mizo valja. Saj dobro vem, kako so ljudje udarjeni. Veseljačenje, pijančevanje, ples, uživanje in zabava, le to je danes njihova naslada.«

Trta: »Kaj se to mene tiče. Ljudje me imajo radi, zato mi strežejo in meni se le dobro godi. Imam le eno željo, da bi te zadavila ali da bi koga tako opila, da bi te posekal.«

Jablana: »Zadavila me ne boš. Jaz sem trdna. Pomagam si sama, kolikor pač morem. Gospodarju ne delam nikakih skrbi. Rodim, kolikor morem in kar mu obrodim, pravijo, da je vse to le gospodarjev čisti dohodek. Moja skromnost ugaja gospodarju. Moj plod cenijo stari in mladi. Moje vino ni silno, kakor tvoje, pa vendarle krepi delavce pri težkem delu. Ne delam se norca iz nobenega, kakor delaš ti ti.«

Trta: »O ti uboga, skromna pastorka. S svojo ponižnostjo me kar dražiš. Zahtevaj od gospodarja več ali pa mu enostavno ne rodi.«

Jablana: »Sem res pastorka med vsemi rastlinami, kar jih naš gospodar premore. Za pšenico preorje zemljo na jesen. Iboruzi, krompirju, pesi in zelju zemljo orje in okopava, gnoji in pleve, mene pa sploh ne pogleda nikdar. Le v jeseni me obere in skladi ter mi pri tem še dosti vej polomi.«

Trta: »Ta tvoja skromnost je pretirana in za moje možgane nerazumljiva. Glej mene! Jaz hočem vse ali nič. Če ne bo gospodar tako ravnal z menoj, kakor jaz hočem, če me ne bo hranil, kakor jaz hočem in če me ne bo varoval, tedaj raje umrem. Pogledj sosedni vinograd. Ze drugo leto je zapuščen v nemar in polovica trte se je posušila. Bodoče leto ne bo tam nobene trte več. Vse ali nič, to je moje geslo. Zato pa gospodar tako tudi pleše okoli mene, zato skrbi zame, zato mi nudi vse, kar si zaželim. Tako, kakor ti živiš, ne bi mogla, niti hotela živeti. Zapomni si to, ljubi pastorek, in zavedaj se, da jaz gospodarju rodim redno vsako leto, ti pa le tedaj, kadar se pač slučajno spomniš. Potuhnjena si in lena. Samo, kadar se ti zljubi, obrodiš, pa še takrat tako nespametno, da se kar pod težo ploda pripogibaš kot starka. Tedaj pa vpiješ in prosiš na vse pretege, da te naj podpro, ker se boš pod težo ploda zlomila. Tako nespametnega stvorenja še nisem videla. Kadar si dobre volje, obrodiš tako, da se vsa pohabiš. Sadja nastaviš toliko, da ga ne moreš niti prehraniti. Zato pa je tvoj plod drobian in zanikrni. Če obrodiš manj, pa je tvoj sad črviv in krastav tako, da ni za nobeno rabo. Črvido sadje gospodar otrese in napravi sadjevec. Fuj, gnusna je ta tvoja pijača, kar mastna je od soka premnogih črvov. O ubogo drevo. Tvoja ponižnost ti je le v pogubo. Če bi bila pametna, bi gospodarju redno rodila in od njega mnogo zahtevala. Kadar obrodiš, te še nekaj spoštuje, ker mu daš ves pridelek brez truda in stroškov. Kadar ne obrodiš, tedaj se pa nobeden nate ne jezi, saj ti itak niso nič dali. Sovražim iz dna srca to malomarnost. Nimaš nobenega ponosa, si hlapčevsko skromna in pri tem še lena. Takša si kot osel.«

Jablana: »Prav, prav. Naj bom kot osel. Ti si pa kot vročerkren konj. Muhasta si in zahtevna in ravno zaradi tega si ljubljena le premožnih gospodarjev. Tvoje sokove uživajo le petični in pa zapravljalci. Mnogo, mnogo gorja si že napravila. Zapeljivost, prevaro, preprič, umor in bolezen premnogih imaš na vesti. Zapeljivka si in zato zahtevaš vse ali pa nič. Saj itak veš, da ti bodo ugodili. O, ti prav dobro veš, da ljudje hočejo greh. Zato hočejo tebe in zato si tudi tako zahtevna, ti razvajenka ti.«

Trta: »Tiho! Tega očitka si pa ne dovolim! Kdor me zna ceniti, temu nsem nikoli nič zalega napravila. Le koristila sem mu. Jaz sem plemenita in dobra. Umnim razgibljem pamet, tihim pa jezik. Bojazljivce hrabrim, norce opajam hudobne v za-

pore spravljam, pijancem pa pripravljam hladni grob. Plemenita sem, da veš, in pravična, neizprosno pravična. Kdor me ceni, ga spoštujem, kdor me podcenjuje, ga spametujem ali strem. Še enkrat ti povem, da velja pri meni le eno nabelo — vse ali nič. To si zapomni ti in vsak, kdor me hoče spoznatile

Jablana: »Res si strašna v svoji doslednosti. Kako le moreš biti taka. Pa ne zameri mi, vročerkrena si in neizproсна. Jaz bi ne mogla biti taka.«

Trta: »Saj tebi prav za prav nič ne zamerim. V svoji skromnosti si le velika reva. Zamerim le ljudem. Nespametni so. Glej! Jaz zahtevam od njih vse, kar se mi zljubi in morajo mi dati. Če mi ne dajo, se takoj maščujem in ne rodim ali pa raje umrem. Ljudje so to moje zahtevnost dobro občutili, ko sem pred 60 leti odredila vsemu trsnemu rodu, da napravi splošen samomor. Pa zakaj, samo zato, ker nas vinogradniki niso niti cepili, niti škropili; z vinom so se pa razmetavali. Z filoksero in peronosporo smo začele splošen samomor. Vsako leto je bilo tedaj na milijone samomorov. Vina je tako zmanjkalo, da delavei niso hoteli na delo. Državam so se sušile blagajne. V vinogradih je zavladal strah in brezposelnost ter beg delavstva v mesta in tuje dežele. To ti je bil poplah. Povem ti, prava revolucija. Takoj so poklicali na pomoč strokovnjake in ti so rekli: Trto morate cepiti, škropiti, žveplati in ustreči vsem njenim željam. Tako je ostalo do danes in tako bo tudi v naprej. Kdor me hoče imeti, mi mora tudi streči. To so spregledali že vsi, ki imajo le malo soli v glavi. Pri tebi, preskromna stvarca, pa ne vidijo, da bi jim boljše in več ter redneje rodila, če bi ti dali to, kar dajo meni. Da se ti tako godi, je pač kriva tvoja skromnost in ljudska kratkovidnost.«

Jablana: »Oh, kako si plemenita in bistroumna. Ti veš, da stradam, ti veš, kako trpim. Ti vse to vidiš in kljub temu me sovrašiš, le zato, ker sem neodločna. Ne morem drugače. Taka sem. Ziveti pa le hočem.«

Trta: »Predobra in preskromna si. Vendar bi ti nudila človeku ravno toliko dobrot, kot jih nudim tudi jaz. Morali bi ti posvečati le toliko truda, kolikor ga posvečajo meni.«

Jablana: »Mene ne bodo nikdar cenili toliko, kot tebe. Tvoje sokove cenijo odrasli. Tudi zadnje pare bodo potrošili, da morejo piti tvoj ognjeviti sok. Moj sad cenijo večinoma le otroci.«

Trta: »Odrasli so res žudni. Otrokom kratijo dobrote najinega odličnega sadu, sebe pa zalivajo z nevarnim alkoholnim sokom. In več, samo zato me cenijo in samo zato mi strežejo, ker je moj sok močnejši od tvojega.«

Jablana: »Krivica je na svetu. Mogoče bodo tudi pri meni spregledali, da sem do-

bra plačnica za majhne usluge, ki mi jih ljudje napravijo. Na Tirolskem in Štajerskem, v Nemčiji in Italiji, v Švici, Franciji in Angliji se mojim tovarišem godi mnogo bolje. Tam so spregledali in uvideli, da brez pomoči človeka ne morem dati, kar bi sicer mogla. Naši ljudje premalo cenijo zdravje otrok, premalo so poučeni o veliki zdravilni vrednosti sadja, grozdja in sladkih naravnih najinih sokov. Oni mislijo, da je vse le vino, ki jim le navidezno daje moč.

Trta: »Upajmo, da bo tudi v bodoče vasemu rodu boljše. Jezi me pa le, da te je gospodar posadil tako blizu, da mi delaš senco in jemlješ sonce.«

Zbudit se, ko se je delal mrak. Veter je tiho šumel čez drevesne vrhove. Crički so vlekli zateglo pesem. Srhi so mi rahlo pretresli telo in prijetni drget me je prenesel v stvarnost. Vstal sem hitro in z rokami globoko v žepih korakal proti domu ter premišljeval o človeški malomarnosti do skromnega sadnega drevesa.

-a.

P O L J E

Kako bomo ravnali z bučnim in sončničnim semenom

Pokrajinska uprava je letos spomladi propagirala gojenje buč in sončnic v čim večjem obsegu, da bi v vsakem slučaju imeli tudi domačih masčob vsaj za najnujnejše potrebe. Izdala je naredbo o obvezni oddaji oljnih semen (bučnih pešk in sončnic), dajala navodila o setvi, gojenju, pripravi zemlje, gnojenju, sploš, o vsem, kar je treba vedeti in upoštevati za čim večji pridelek.

Sedaj je tu čas spravljanja teh pridelkov, čas ko bomo želi sadove celotnega dela. Na polju zore buče in sončnice, treba je dati še navodila, kako bomo ravnali s pridelkom, da bo čim več in čim boljše olja iz pridelanih sončnic in buč.

Predvsem je važno pustiti sončnice in buče popolnoma dozoreti. Le popolnoma dozorele sončnične glave in buče bodo dale seme z visokim odstotkom olja.

Buče

Plodovi buč so popolnoma zreli, ko se večina listov posuši. Zrele buče porumene in votlo done, če po njih trkamo. Pri nas goje buče izključno kot vmesni sadež. Če le mogoče, jih pustimo še kakih 10 dni po spravilu glavnega sadeža, da popolnoma dozore. Za pobiranje buč je čas vse do nastopa jesenskih slán. Slane pa poškodujejo vrhno plast, ki varuje bučo pred gnitjem. Iz istega razloga je tudi važno trgati buče tako, da ostanajo pri njih peclji. Če je peclj odtrgan tik plodu, je nevarnost, da bo na tem mestu začel gniti. Buče, ki smo jih tako pobrali s polja, doma preberemo. Popolnoma negospodarsko je krmiti dozorele buče skupno s peškami. To bi se reklo metati proč najdragocenejši del pridelka, ki je ob pomanjkanju zabele za človeško hrano dvakrat dragocen. Za krmiljenje bomo odbrali res samo male, nedozorele in nagnile plodove. Vse zdrave in dozorele buče pa razstavimo pod napuše gospodarskih poslopj, da na soncu pozorijo. V slučaju nevarnosti hudih slán jih čez noč pokrijemo s

slamo ali s čim podobnim, da jih obvarjemo pred gnitjem.

Na prostem imamo lahko buče do konca oktobra. Ko nastopi jesenski mráz, jih spravimo v suhe, zračne prostore, kjer ni nevarnosti, da bi zmrznile. Tudi toplota nad 8° C jim v tem času škoduje. Seme v bučah začne gniti, zaradi tega se olje v njem razkaja in postane kislo. Odstotek olja, ki ga dobimo iz pokvarjenega semena, je precej manjši, kot iz zdravega.

Da skušamo buče čimdalje ohraniti zdrave, je razlog v tem, da bučno meso sproti lahko uporabimo za krmo. Kjer buče ensilirajo ali suše, je bolje vse seme iztrebiti že jeseni, ga takoj posušiti, prečistiti in oddati v predelavo. Na ta način se izognemo nevarnosti, da bi se seme pokvarilo. Da imajo skozi vse zimo in telo spomladi sveže buče na razpolago za krmo, jih ponekod zadelajo v steljo ali vlagajo med seno ozir. slamo. Tudi v podslupico jih lahko vložimo. Podslupice napravljajo kot za pesu ali repo, le da so večje, širše in višje. Tako jih je mogoče ohraniti tja v marec.

Buče pred uporabo s primernim nožem razpolovimo in poberemo iz njih peške. Peške je treba dobro očistiti vseh delov bučnega drobca in jih nato oplaknemo, pri tem pa pazimo, da se čimprej spet osuše.

Ciste peške razprostremo po lesah in jih sušimo po možnosti na soncu. Sušimo jih lahko tudi na krušnih pečeh in sadnih sušilnicah. Izogibati se moramo pri tem hude vročine. Posušeno in prevejano seme je sposobno za oddajo. V kolikor ga kdo hrani, naj ga hrani na suhem, zračnem prostoru. Paziti je, da ne aplesni.

Važen vzrok, da se pri nas že prej niso oprijeli pridelovanja bučnega olja, je tudi v tem, ker je bilo peške treba luščiti. Naši Štajerci in Prekmurci so si znali ob tem delu poskrbeti za primerno zabavo. Zbrali so se sosedje, podobno kot za ličkanje koruze, zdaj pri enem, zdaj pri drugem in skupaj luščili. Sam posel ni naporen, je pa zelo počasen. Zato so si ponekod tako želeli buč golic, t. j. posebna sorta, kjer peške nimajo luščin. Toda golice dajo manjši

procent olja in je tudi ostali pridelek v celoti manjši. Razen tega se buče hitro sprevržejo in v nekaj letih spet dobe luščine. Naštetim nevlješnostim je napravil konec stroj za luščenje, ki je na razpolago tudi v Ljubljani. Zato pešk ni treba luščiti.

Sončnice

Tudi sončnice že dozorevajo. Od setve do žetve rabi sončnica v naših razmerah nekaj nad 4 mesece časa. V aprilu sejane dozorevajo okrog srede septembra.

Še bolj kot pri bučah je pri sončnicah važno zadeti pravi čas žetve. Prezgodaj požete sončnice dajo manjši odstotek olja pa tudi mlačev je težavnejša in sušenje teče počasneje. Preveč zrele sončnice pa rade izpadejo. Zunanji znaki, po katerih določimo čas žetve, so naslednji: Doljni listi semenske glave porumenijo. Porumeni tudi gornji del stebela. Semenska glava se ne da zvijati in se pri tem krha. Zrna otrdijo toliko, da jih z nohtom ne moremo predreti. Najkasneje dozore zrna v sredini glave. Ostanke cvetov na glavi odpadejo sami od sebe ali se dajo z lahkoto odstraniti. Dobro zrela zrna se rada luščijo.

Navedeni znaki nam določijo čas žetve. Glave režemo zaradi lažjega spravjanja tako, da ostane pri njih nekaj stebela. V slučaju, da sončnice ne dozorevajo istočasno, je potrebna žetev v obrokih. Nasade je treba večkrat pogledati in požeti le dozorele glave.

Po žetvi je treba glave dobro posušiti. Najboljši način sušenja je gotovo na zračnih skednjih, na podstrešjih, podih itd. Ponekod napno vrvice v teh prostorih in nanje nataknejo sončnične glave, drugod spet napravijo iz desk široke police, da dobijo dovolj prostora za razstavljanje in sušenje.

Pri nas je potrebno sušiti v zaprtih prostorih, ker je jesen navadno vlažna, predvsem pa zato, ker jih razni tiči zelo radi obirajo. Kjer teh nevarnosti ni, jih suše kar na njivah. Stebla je zarezati kake pol metra pod glavo tako, da se ta obesi ob steblo. V naših razmerah ta način sušenja le malo pride v poštev.

Suhe sončnične glave lahko omlatimo na navadni mlatilnici. Mlatilnico je treba dovolj odpreti, podobno kot za mlačev fižola. Glave je treba pred tem zdrobiti ali razrezati na manjše kose. Lahko jih tudi oluščimo na robkarju za koruzo. Tudi za ta način mlačve je glave treba razrezati, da jih robkar more požirati.

Najbolj bo pri nas prišlo v poštev ročno luščenje. Sončnične glave udarjamo in tarimo drugo ob drugo, ali pa jih ročno omlatimo s palicami.

Izluščeno seme moramo prerešetati, prevejati in očistiti, da iz njega odstranimo vse mesnate delce semenskih glav, prazna zrna in druge primesi.

Očiščeno seme je razprostreti v zračnih prostorih 5—10 cm na debelo. V višje plasti zrna ne smemo nasipati, ker je nevarnost, da splesni. Sončnice lahko sušimo na derah, kakor jih imajo ponekod za sušenje prosa. Zelo pripravne so lese z dnem iz viter. Zrak lažje kroži, vsled česar se seme na takih lesah hitreje suši in tudi lahko v debelejših plasteh.

Med sušenjem, posebno prve dni, je sončnice treba pridno mešati in obračati. Čim bolj na debelo leži seme, tem večkrat na dan ga je treba premešati. Seme je suho, ko se jedrce popolnoma odloči od luščine. Sončnično seme lahko sušimo tudi v sadnih sušilnicah ali na peči. Vendar seme ne sme priti v stik z dimom, ker rado prevzame duh po njem. Duh po dimu se pozna tudi potem na olju.

V vreče smemo spraviti le popolnoma suho seme, ker se sicer zelo hitro pokvari. Vreče je hraniti na suhem, zračnem prostoru. Tudi prevažanje v vlažnem vremenu je semenu škodljivo, ker se rado navleče vlage.

Pripravimo si dobro seme

Že jeseni je treba misliti na novo setev buč in sončnic. Pripravi je treba zemljo in se oskrbeti z dobrim in najboljšim semenom. Kakor pri drugih kmetijskih rastlinah je tudi pri bučah in sončnicah odбира semena za setev silno važna. Da bomo doma pridelali neoporečno seme polnega jedra in najboljše kakovosti z največjo možno vsebino olja, moramo že med rastjo poiskati najlepše rastline, najbolj zdrave, ki nam bodo dale največ pridelka. Tako odbrane najlepše buče in sončnice zaznamujemo, pustimo da res popolnoma dozore in jih posebej spravljamo. Seme buč iztrebimo, sončnice omlatimo, kakor smo navajali spredaj. Pri tem pridelku, ki smo ga določili za bodoče seme, moramo še posebno paziti, da ga ne sušimo pri višji vročini, in da ga hranimo na suhem. Seme, sušeno pri višji temperaturi, rado izgubi kalivost; najboljše je sušenje na soncu. Tudi vsaka plesnivost, ki se pojavlja na ne popolnoma suhem semenu ali vlažnih shrambah, kaj hitro uniči kalivost.

Za buče in sončnice je bilo letos kar primerno vreme in so ponekod dobro uspele. Kjer imajo letos slabe skušnje s temi oljnimi rastlinami, je znak, da jim podnebje ne ugaja. V takih krajih naj se v bodoče bolj oprimejo setve oljne repice. Na področju Ljubljanskega barja in po vseh nižjih legah, kjer so letos buče in sončnice dobro uspevale, naj ostanejo tudi za naprej vsaj v tem obsegu. Bučam in sončnicam naj se pridruži v čim večji površini le oljna repica kot tretja važna oskrbovalka z domačim oljem.